

AKTUALNI OSVRT

Kada će Vlada objaviti izvješće o financijskom poslovanju društava od posebnoga državnog interesa?

dr. sc. ANTO BAJO, Institut za javne financije, Zagreb

Ministarstvo pravosuđa je na svojoj internetskoj stranici objavilo četvrti objedinjeni Izvještaj o provedbi Antikorupcijskog programa za trgovačka društva u većinskom državnom vlasništvu za razdoblje 2010-2012.¹ Izvještaj potvrđuje da Hrvatska još nije započela proces restrukturiranja i privatizacije tih društava koja svojim financijskim poslovanjem predstavljaju prijetnju stabilnosti državnih financija. Državu su dodatno opteretila nova društva gubitaši (Badel, Imota, itd.) koja su odlukama Vlade 2010. i 2011. prešla u državni portfelj.

Odlukom o popisu društava od posebnog državnoga interesa (NN 132/09) Vlada je ovlaštena izvješće o njihovom poslovanju podnositi Saboru do kraja rujna tekuće za prethodnu godinu. Ta je odredba ukinuta Odlukom o popisu pravnih osoba od posebnog državnoga interesa (NN 144/10). Stoga za 2010. i 2011. nema izvješća, a izostala je i javna rasprava o, uz državni proračun, jednom od najvažnijih financijskih izvješća države. Na žalost, nova Vlada nije dodala odredbu o potrebi objave, te javno dostupnog izvješća i dalje nema.

U nedostatku izvješća Vlade šira javnost, stručnjaci i analitičari trebali bi se zadovoljiti s Izvještajem o provedbi **Antikorupcijskog programa za trgovačka društva u većinskome državnom vlasništvu za razdoblje 2010.-2012.** koji je izradilo Ministarstvo pravosuđa (Samostalni sektor za suzbijanje korupcije) u suradnji s koordinatorima iz mjerodavnih ministarstava, primarno s Upravom za gospodarstvo Ministarstva financija. Izvještaj se temelji na odgovorima na upitnik o provedbi Antikorupcijskog programa, a čine ga 183 pitanja od kojih je 133 vezano uz izvršenje mjera (odgovor da/ne), a 50 je s kvantitativnim i ostalim informativnim podacima.

Namjera je utvrditi transparentnost poslovanja 86 državnih trgovačkih društava. Nažalost četiri društva nisu aktivno sudjelovala u istraživanju (Badel 1862, Zagreb, Imota, Imotski, IPK Osijek, Osijek i Vinka- Vinkovci). Najveći dio društava u mjerodavnosti je Ministarstva pomorstva, prometa i infrastrukture (25), slijede Ministarstvo turizma (16), Ministarstvo poljoprivrede (11), Ministarstvo gospodarstva (17), te MZOS-a, Ministarstvo financija i dr.

Kvalitativni dio izvještaja pokazuje da se transparentnost poslovanja društava značajno poboljšala jer većina svoja izvješća objavljuju na internetskim stranicama. Iako su rezultati zadovoljavajući potrebno je dodatno jačati transparentnost javne nabave, uredno objavljivati natječaje za zapošljavanje, visinu i strukturu rashoda poput onih o sponzorstvima i donacijama. Financijsko upravljanje u društvima još uvijek je problematično. Tek 58% anketiranih društava ima strateški razvojni dokument s utvrđenim strateškim ciljevima. Rizici poslovanja rijetko se prate i analiziraju jer samo 22% društava ima registar

¹ <http://www.antikorupcija.hr/konf-probao8>

rizika. Samo 31% društava ima dokumente kojima reguliraju suradnju s mjerodavnim ministarstvima u pogledu usklađenosti planova, trošenja subvencija, izvještavanja itd.

U odnosu na kvalitativni, kvantitativni financijski dio Izvještaja slab je i ne pomaže u rasvjetljavanju financijske pozicije društava. Očito je izostala detaljna provjera dostavljenih podataka javnih društava koju su Ministarstvo pravosuđa i Uprava za gospodarstvo Ministarstva financija mogli obaviti usporedbom informacija iz godišnjih izvješća i podataka/odgovora društava na poslani upitnik.

Dakle, upitna je vjerodostojnost informacija koje su trebale javnosti pružiti mogućnost ocjene i razumijevanja financijskog poslovanja društava. To se posebice odnosi na informacije o veličini prihoda i rashoda, imovine i obveza za koje ne postoji metodološko obrazloženje obuhvata podataka i njihove strukture. Taj nedostatak najočitiiji je na primjeru brodogradilišta.

Krenimo redom. Izvješće se temelji na analizi 82 (od 86) trgovačka društava koja su odgovorila na upitnike. Ta društva zapošljavaju 87.514 djelatnika. Čak 39 društava imaju 118 društava kćeri registriranih uglavnom u zemlji, a dio njih i u zemljama s prostora bivše Jugoslavije. Uglavnom je riječ o društvima s ograničenom odgovornošću, a dio su dionička društva, najviše iz sektora turizma. Šturi podaci iz Izvještaja otkrivaju nevjerojatan podatak da je dio poduzeća u 2011. ostvario veću dobit u odnosu na očajnu 2009. i slabu 2010. Društva su 2011. ostvarila oko 52,9 mlrd. kuna prihoda i 50 mlrd. rashoda te ostvarila dobit (prije plaćanja poreza i ostalih obveza državi) od 2,9 mlrd. kuna. Podatak bi predstavljao odličnu vijest kada bi se odnosio na stvarnu novčanu, a ne računovodstvenu dobit. Podsjetimo u 2009. trgovačka društva u vlasništvu države ostvarila su 3,5 mlrd. kuna novčanih gubitaka.

Prema Izvještaju 49 društava u 2011. ostvarilo je dobit u iznosu od čak 5,55 mlrd. kuna, a prednjače do jučer stalni gubitaši - Brodogradilišta 3. Maj s 2,45 mlrd. kuna te Brodosplit s 1,6 mlrd. kuna dobiti. Moglo bi se zaključiti da su brodogradilišta glavni motori gospodarskog razvoja Hrvatske i da su konačno završili proces restrukturiranja. No, provjerom podataka u godišnjim izvješćima društava dolazimo do kontradiktornih informacija i znatno drugačije slike o njihovom financijskom poslovanju.

Tako na primjer, u konsolidiranom računu dobiti i gubitka Brodosplita za 2011². dobit je 1,72 mlrd. kuna. Ta je dobit rezultat proknjiženog Sporazuma o uređenju imovinsko-pravnih pitanja Vlade i brodogradilišta u iznosu od 2,51 mlrd. kuna koji su evidentirani kao prihodi od prodaje stalne imovine društva. Ukoliko se iz prihoda poslovanja isključi prihod od prodaje stalne imovine tada društvo realno ostvaruje gubitak od 777 milijuna kuna. U godišnjem revidiranom izvješću Brodosplita za 2011. navodi se da je gubitak iznad visine kapitala 2,37 mlrd. kuna (2010. je bio 3,72 mlrd.). Kratkoročne obveze društva premašuju kratkoročnu imovinu za oko 1,1 mlrd. kuna, a ukupne obveze premašuju ukupnu imovinu za 2,37 mlrd. kuna. Dodatno, krajem 2011. društvo ima obveze prema Ministarstvu financija temeljem protestiranih jamstava i to u iznosu od 1,98 mlrd. kuna (Ministarstvo financija je od 2009. do 2011. podmirilo kreditne obveze brodogradilišta). Dakle, obračunata računovodstvena dobit društva 1,72 mlrd. je zapravo gubitak od 777. mil. kuna iskazan po gotovinskom načelu. Ukoliko se ne osigura učinkoviti program restrukturiranja, očito je upitan nastavak poslovanja društva. Slično je stanje i s brodogradilištem 3. Maj.

Tijekom 2011. predstavnici grupe 3. Maj su s Ministarstvom gospodarstva, rada i poduzetništva potpisali Sporazum o rješavanju imovinsko-pravnih pitanja. Država je preuzela kreditne obveze 3. Maja pokriveno državnim jamstvima kao naknadu za isknjiženu imovinu na pomorskom dobru i imovinu obuhvaćenu Odlukom Vlade iz 2000. Temeljem Sporazuma, 3. Maj ostvario je prihod od 2,9 mlrd. kuna, što je u računu dobiti i gubitka evidentirano na stavci „ostali poslovni prihodi“. Bez tih jednokratnih računovodstveno proknjiženih prihoda, društvo ostvaruje gubitak. Ukupne su obveze društva oko 4,9 mlrd. kuna te bez potraživanja od imovine, nastalog prema ugovoru s Vladom, 3,6 puta nadilaze aktivu društva. Dakle računovodstveno prikazana dobit 2,2 mlrd. kuna, u stvarnosti je novčani gubitak od 716 mil. kuna.

Pored dva navedena brodogradilišta, Izvještaj ukazuje da je 31 društvo ostvarilo gubitak u ukupnom iznosu od 1,19 mlrd. kuna. Prednjači Autocesta Rijeka-Zagreb (420 mil. kuna), a slijede Dalmacijavino

² Financijska izvješća Brodosplita d.o.o. i 3. Maja d.d. dostupna su na:
<http://www.brodosplit.hr/ONAMA/Financijskaizvješća/tabid/3698/Default.aspx>,
<http://www.3maj.hr/cm/hrvatski/brodogradevna-industrija-3-maj-d-d/izvjestaji.htm>

(178 mil. kuna) i Brodogradilište Kraljevica (142 mil.kuna). Tu su i Vjesnik te poduzeća iz sustava Holdinga Hrvatskih željeznica, itd.

Ukupna je aktiva svih društava oko 280 mlrd kuna, a ukupne su obveze oko 107 mlrd. kuna. Obveze pojedinih društava uvelike nadilaze njihov kapital i ukupnu aktivu. Za društva poput Brodogradilišta Kraljevica, 3. Maj i Dalmacijavino obveze su 4 puta veće od aktive, a obveze Brodotrogira dva puta. Kod Hotelskih poduzeća Vranjica Belvedere i Brijuni Rivijera obveze su veće od aktive. Izvještaj treba uzeti s velikom rezervom zbog značajnih metodoloških ograničenja podataka o dobiti i gubicima kao i ukupnim obvezama.

Veliki gubici i akumulirane obveze pokazuju da proces transformacije društava u većinskom vlasništvu države nije na vidiku, a žalosti činjenica da taj proces nije niti krenuo u društvima iz sektora turizma i brodogradnje.

Uprave, nadzorni odbori i financijsko upravljanje

U 82 trgovačka društva imenovano je 139 članova uprave i 409 članova nadzornog odbora. Pretežit broj društava ima 5 članova nadzornog odbora i jednog člana uprave. Istina, postoje društva koja imaju i znatno veći broj članova nadzornih odbora poput Croatia airlinesa (13), Petrokemije i HBOR-a (po 9), itd. U prosjeku državna poduzeća s boljim financijskim rezultatima imaju i više članova upravnog i nadzornog odbora.

Naknade članova nadzornih odbora u prosjeku su oko 2.000 kuna. Članovi nadzornog odbora koji su dužnosnici u tijelima vlade nemaju pravo na naknade. Visine naknade članova nadzornog odbora nisu korelirane s financijskom pozicijom društva. Iako su pojedina poduzeća u velikim financijskim problemima članovi nadzornog odbora dobivaju u prosjeku isti iznos naknada kao i u društvima s povoljnom financijskom pozicijom.

Unatoč poboljšanju transparentnosti kvalitativni podaci pokazuju da postoji značajan problem u sustavu financijskog upravljanja, strateškog planiranja, transparentnosti rashoda i javne nabave. Te nedostatke dodatno potvrđuju kvantitativni podaci o financijskom poslovanju društava.

Hrvatska kao nova članica, u Europskoj uniji nema šanse sa šampionima iz davne prošlosti. Tu činjenicu trebaju shvatiti svi članovi Vlade, oni koji sastavljaju izvještaje i koji trebaju neke od nalaza provesti u djelo. Poboljšanje transparentnosti ne znači da će se poboljšati spoznaje i uvesti dobre prakse financijskog upravljanja u društvima u vlasništvu države. Za takve aktivnost potrebni su pojedinci s odgovarajućim kvalifikacijama imenovani isključivo po stručnosti, a ne drugim kriterijima. Takve pojedince treba birati javnim natječajem, ako treba i u inozemstvu. Objavu četvrtog objedinjenog Izvještaja o provedbi Antikorupcijskog programa za trgovačka društva u većinskom vlasništvu države svakako treba pozdraviti. Međutim, odgovorna Vlada mora objaviti detaljne podatke i informacije o financijskom poslovanju trgovačkih društva u vlasništvu države za 2010. i 2011. te osigurati kvalitetno upravljanje.

Novo vrijeme traži nove šampione i lidere koji moraju proći kroz proces restrukturiranja. Čast izuzecima, ali većina društava prijetnja je financijskoj poziciji države i realno je očekivati da će u narednim godinama stvarati dodatnu presiju i potražnju za državnima subvencijama, oporostima dugova, te tražiti dodatna državna jamstava. Državna jamstava do sada su pokrivala cijeli iznos obveza društava, a nastavak takve prakse i dalje prijeti rastom javnog duga.